

Tavoitteiden ja haastattelumenetelmien tarkastelua

Kanadalaiset ovat vakavasti huolestuneita yhä lisääntyvästä väkivallan kasvusta maassaan. Niinpä Kanadassa aloitettiin syksyllä 1977 tutkimus, jonka aiheena on alkoholi ja väkivalta.

Vallitsevasta väkivallasta ja sen lisääntymisestä on Kanadassa käyty melko laajamittaista ja kriittistä keskustelua. Ontarion osavaltio on asettanut komitean tutkimaan television osuutta väkivaltaiseen käyttäytymiseen. (On laskettu, että 20-vuotias kanadalainen nuori on nähnyt 18 000 tappoa ja murhaa televisiosta.) Väkivalta tulee esille myös urheilussa. Väkivaltainen pelityyli on yleistynyt mm. jääkiekkoilussa ja erityisesti ammattilaisten peleissä, mutta myös poikien ja nuorien otteluissa. Osavaltion oikeusministeri on nostanut syytteitä jääkiekko-otteluissa tapahtuneiden päällekkäisten takia. Huomiota ovat herättäneet myös muutamia oppikouluissa sattuneet mielettömät ampumisvälikohtaukset, joissa useita nuoria on saanut surmansa.

Väkivallasta käyty keskustelu on aiheuttanut painetta myös poliitikkojen ja liittovaltion hallituksen suuntaan. Hallituksen toimeksiannosta Ottawassa sijaitseva virasto Non-Medical Use of Drugs Directorate määritteli ne keskeiset kuusi ongelma-alueita, jotka selvimmin liittyvät alkoholin väärinkäyttöön. Alkoholi ja aggressiivinen käyttäytyminen liittyvät yhtenä osana juuri tähän kuuden ryhmään. Edellä mainittu virasto myönsikin

kevällä 1977 kolmivuotisen apurahan (1977—1980) Alkoholi ja väkivalta -tutkimusta varten. Tutkimus suoritetaan Ontarion osavaltion alkoholitutkimuskeskuksessa Torontossa (Addiction Research Foundation of Ontario). Tutkimusprojektin johtajaksi ja vastaavaksi tutkijaksi nimitettiin projektin suunnittelija Kai Pernanen. Tutkimuspaikkakuntana on Ontarion osavaltiossa sijaitseva Thunder Bayn kaupunki, jossa on noin 120 000 asukasta. Tämä kaksoiskaupunki (aikaisemmin Port Arthur ja Fort William) edustaa, kuten useimmat muutkin Kanadan kaupungit, väestöpohjaltaan useita eri kansallisuuksia. Suomalaiset ja italialaiset muodostavat suurimmat siirtolaisryhmät; molempia on runsaat 10 000. Muista kansallisuuksista mainittakoon unkarilaiset, puolalaiset, skotlantilaiset, irlantilaiset, englantilaiset, saksalaiset ja hollantilaiset. Siirtolaisten lisäksi näkee katukuvassa myös runsaasti intiaaneja, mantereen alkuperäisiä asukkaita, joiden reservaatti sijaitsee kaupungin välittömässä läheisyydessä.

Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimus on tavoitteiltaan melko vaativa ja monipuolinen. Sen tärkeimpiä tavoitteita on a) kartoittaa alkoholin kokonaiskulutusta, b) seurata alkoholin käyttöä ja vaikutuksia erityyppisissä juomistilanteissa sekä c) tutkia alkoholin kytkeytymistä tilanteisiin, joissa väkivaltaista ja aggressiivista käyttäytymistä esiintyy. Tutkimuksen kohteena ei ole täten pelkästään tunnistettu ja tilastoitu väkivalta, vaan sillä pyritään paljastamaan myös

Artikkelin kirjoittaja oli kutsuttu asiantuntijana avustamaan Alkoholi ja väkivalta -tutkimuksen haastattelijoiden koulutuksessa ja kenttävaiheen organisoinnissa.

virallisten tilastojen ulkopuolelle jäävä väkivalta, kuten esim. perheissä ja pienryhmissä ilmeneviä pahoinpitelyjä ja riitoja. Fyysisen väkivallan ohella halutaan saada selvyyttä henkisestä väkivallasta eli siitä, missä määrin ihmiset kokevat elävänsä väkivaltaisen teon pelon tai uhkauksen ilmapiirissä. Edelleen pyritään kartoittamaan erityyppisten ihmisryhmien toleranssia eli ärsytysten sieto- ja kestokykyä. Lähinnä halutaan saada selkoa siitä, millaisia ovat luonteeltaan ne asiat ja tilanteet, jotka ylittävät tämän ärsytyskynnyksen ja purkautuvat väkivaltaisena ja aggressiivisena käyttäytymisenä.

Tutkimusaineiston hankinta

Tutkimusaineisto hankitaan kolmella eri tavalla: tilastoja, lomakehaastattelua ja osallistuvaa havainnointia käyttäen. Aineistoa täydennetään vapaamuotoisilla haastatteluilla, joiden kohteena ovat poliisin edustajat, poliisin asiakkaat sekä henkilöt, jotka työnsä tai ammatinsa vuoksi joutuvat läheltä seuraamaan sekä alkoholin käyttöä että väkivaltaista käyttäytymistä. Lomakkeita apuna käyttäen haastatellaan 1 500 tutkimuspaikalla vakinaisesti asuvaa 18 vuotta täyttänyttä henkilöä. Tilastoaineisto kerätään poliisilaitokselta. Poliisi täyttää tutkijan suunnitteleman lomakkeen vuoden ajalta. Tutkijan käytettävissä ovat luonnollisesti myös poliisin pitämät viralliset tilastot ja kortistot. Osallistuvaa havainnointia käytetään lähinnä niissä anniskelupaikoissa, joissa poliisin tilastojen mukaan on esiintynyt eniten häiriöitä ja väkivaltaista käyttäytymistä. Vapaamuotoisilla haastatteluilla pyritään valottamaan alkoholin käytön ja väkivaltaisen käyttäytymisen taustaa ja saamaan näin kerätty aineisto helpommin ymmärrettäväksi.

Noin 200 kanadansuomalaista on lomakehaastattelujen kohteena. Heidän suhteellista osuuttaan on korostettu muihin kansallisuuksiin nähden lähinnä siitä syystä, että tutkimuksen tulos olisi vertailukelpoinen joidenkin Suomessa jo

suoritettujen tai vastaisuudessa suoritettavien tutkimusten kanssa. Suomalaiset ovat lisäksi tunnetusti melko rankkoja alkoholin käyttäjiä ja sijoittuvat väkivaltarikoksiakin ajatellen kansainvälisten tilastojen kärkipäähän. Siirtolaisten kohdalla koti-ikävä, kielitaidottomuus, yksinäisyys ja eristyneisyys lisäävät alkoholin käyttöä. Myös heidän suhteellisen hyvät ansionsa ja alkoholin halpuus edesauttavat alkoholiin turvautumista ongelmallisissa tilanteissa.

Tutkimusaineiston hankinnalle ja sen keruumenetelmille asetettavat ehdot ja vaatimukset ovat Kanadassa selvästi tiukempia ja tutkijaa työllistävämpiä kuin Suomessa. Kanadassa on ennen kaikkea yksityisen kansalaisen intimitettisuoja, henkilökohtainen loukkaamattomuus, paljon paremmin turvattu kuin meillä Suomessa. Kaikkien tutkimussuunnitelmien on ennen niiden hyväksymistä ja rahoittamista läpäistävä tarkastus ns. etiikka-komiteassa, joka pitää huolen siitä, ettei yksilön oikeuksia ja yleisiä moraalikäsityksiä tulla tutkimuksessa loukkaamaan. Aineiston keruussa sen enempää kuin haastatteluissakaan ei saa ilmaista minkäänlaista painostusta. Kanadassa toimivan tutkijan työtä vaikeuttaa myös se, ettei hänen käytettävissään ole yhtä selkeitä ja ajankohtaisia tilastoja kuin Suomessa.

Erot otantamenetelmissä

Kanadalaisten ja suomalaisten otantamenetelmien väliset erot käyvät hyvin ilmi tarkasteltaessa vaikkapa suomalaista Juomatapatutkimus -76:tta (Simpura 1977) ja tässä artikkelissa käsiteltävää kanadalaista Alkoholi ja väkivalta -tutkimusta. Suomalaisten tilastojen hyväksikäytön vaivattomuudesta kertoo esim. se, että Juomatapatutkimus -76:n haastattelutavat — kyseessä oli koko maan kattava otanta — seuloi tilastokeskuksen tietokone. Haastattelukortille saatiin tarkat henkilötiedot, osoitteet ja ammatit. Thunder Bayssa jouduttiin haastateltavat sen sijaan poimimaan erään yksityisen yrityk-

sen kaupallisiin tarkoituksiin julkaisemasta rekisteristä. Tätä otosta täydennettiin pienellä osoitteisiin perustuneella otoksella. Mainitussa rekisterissä ovat mukana kaikki 18 vuotta täyttäneet henkilöt, mutta ilman syntymäaikaa. Tästä syystä ei kanadalaisissa tutkimuksissa tunneta yläikärajaa, mikä käytännössä merkitsee huomattavan useita katotapauksia. Kanadalaisissa tutkimuksissa kato onkin yleensä noin 25 %, jopa suurempikin. Paitsi palkkaamalla taitavia haastattelijointa katoprosenttia on mahdollista pienentää ainoastaan kaupallisin keinoin, nimittäin mainonnalla. Tehokas informaatio, tutkimuksen julkiseksi ja arvostetuksi tekeminen, on jopa välttämätön toimenpide, jos mieli saada siedettäviä tuloksia haastattelun avulla.

Alkoholi ja väkivalta -tutkimuksen haastattelijat pitivät tutkimuksen mainostamista erittäin tärkeänä ja työtä helpottavana toimenpiteenä. Tutkimusta tehtiin tunnetuksi paikallisessa lehdistössä, kaapelitelevisiossa ja radiossa. Tämän seurauksena ihmiset kiinnostuivat tutkimuksesta jopa siinä määrin, että he tarjoutuivat haastateltaviksi miltei väkisin ja suorastaan loukkaantuivat saadessaan tietää, etteivät kuuluneet otokseen eivätkä haastateltaviin. Tutkimuksen aihe näytti kiinnostavan myös haastattelijointa. Varsinkin naispuolisista haastattelijointa todettakoon, että useimmat heistä tuntuivat menestyvän erittäin hyvin kenttätöissä.

Kenttävaiheen organisaatiosta ja haastattelijoiden työskentelystä

Monet Alkoholipolitiikka-lehden lukijat ehkä muistavat vielä ne raportit, joissa kuvattiin Juomatapatutkimus -76:n aineiston keruuta ja kenttävaiheen tapahtumia (Simpura 1977; Pöysä & Simpura 1977). Seuraavassa esittelen lyhyesti Alkoholii ja väkivalta -tutkimuksen vastaavia vaiheita, jotka ovat sekä samansuuntaisia kuin Juomatapatutkimus -76:n että myös siitä poikkeavia. Thunder Bayssa haastattelijat värvättiin sanomalehti-il-

moituksella, työnvälityksen kautta ja tuttavien, jo kentällä olevan haastattelijan, suosituksesta. Haastattelijointi ilmoitettiin kotirouvia, osapäivätyöläisiä, työttömiä, joitakin opiskelijointa ja oli joukossa pari eläkeläistäkin. Koulutukseen oli varattu aikaa 10 tuntia, ja sitä annettiin tilanteen mukaan 2—10 hengen ryhmissä. Osalla haastattelijointa oli tosin jo aikaisempaa kokemusta haastattelutehtävistä. Koulutuksessa keskityttiin pääasiassa lomakkeen hallintaan. Yleisohjeet ja kysymyskohtaiset lisäohjeet jaettiin monisteina. Koulutukseen osallistui runsaat 40 henkilöä, joista osa luopui jo tässä vaiheessa. Koulutettava joukko oli naisvaltainen, mukana oli vain kolme miestä. Haastattelijointa maksettiin kurssiajalta tuntikorvausta; haastatteluista maksettava kertakorvaus oli 8—10 dollaria haastattelulta. Haastattelu kesti noin tunnin, ja parhaat haastattelijat tekivät 3—4 haastattelua päivässä, jolloin ansio kohosi 120—160 markkaan. (Kanadassa ei vähäisistä sivutulointa peritä veroa juuri ollenkaan.) Lisäkorvauksia haastatteluista maksettiin sopimuksen mukaan.

Kaikki haastattelijat, myös eläkeläiset ja opiskelijat, käyttivät työssä omaa autoa, mikä olikin tarpeen, sillä kanadalaisen haastattelijan mukanaan kantama salkku on painavampi kuin suomalaisen virkaveljensä. Luottamuksellisuuden tiukempi vaatimus merkitsee nimittäin käytännössä joitakin lisävarusteita. Tutkimuksessa haastateltavia lähestyttiin ensimmäisessä vaiheessa kirjeellä, joka sisälsi tutkimuksen johtajan allekirjoittaman suositusmonisteen. Monisteessa selostettiin lyhyesti tutkimuksen tarkoitus ja esitettiin toivomus, että haastateltava suhtautuisi myönteisesti lähipäivinä tapahtuvaan haastatteluun. Haastattelijointa kertoman mukaan kirje olikin miltei poikkeuksetta luettu, ja useimmiten se oli tehnyt myönteisen vaikutuksen haastateltavaan. Ilmeiseltä näytti, että kirje helpotti huomattavasti haastattelijan sisään pääsyä, ja koska hänen ei saapua saan tarvinnut ryhtyä hätäisesti selostamaan tutkimuksen tarkoitusta, hän saat-

toi luontevasti keskittyä varsinaiseen ihmiskontaktin solmimiseen.

Jos haastattelija sattui käymään silloin, kun haastateltava ei ollut kotona, hän jätti kortin, josta ilmeni hänen käyntinsä ja sen tarkoitus. Samalla hän ilmoitti saapuvansa uudelleen lähipäivinä. Haastateltavalle annettiin myös mahdollisuus soittaa haastattelijalle ja sopia näin itse haastattelun ajankohdasta. Onnistunut haastattelutilanne päättyi siten, että valmiiksi täytetty ja tarkistettu lomake suljettiin haastateltavan nähden luottamuksellinen-leimalla varustettuun kirjekuoreen. Haastateltava luovutti suosituskirjeen mukana saapuneen osoiteliuskan, joka liimattiin kuoreen. Kirje haastattelulomakkeineen oli näin osoitettu tutkimuksen johtajalle, eikä haastattelijalla ollut enää oikeutta avata kirjettä. Haastattelijoiden kertoman mukaan tätä pidettiin tärkeänä, sillä muutamat haastateltavat olivat haastattelutilanteessa lämmenneet kertomaan hyvinkin yksityiskohtaisia ja perhekeskeisiä tapahtumia ja huokasivat helpotuksesta, kun lomake oli turvallisesti suljettu kuoreen.

Lomakkeessa on runsaat sata kysymystä, jotka on tähän mennessä käännetty suomeksi, italiaksi ja ranskaksi. Haastattelijoiden mukaan osa kysymyssarjoista herätti erityisen suurta kiinnostusta. Raittiiden ja väkivaltaa kokemattomien kohdalla osa kysymyksistä putosi luonnollisesti pois. Kysymysten arkaluonteisuutta on lomakkeessa pyritty pehmentämään sarjalla apu- eli vaihtokortteja, joita on 17. Asiaan johdattelevan kysymyksen jälkeen haastateltava mainitsi asiaan liittyvästä apukortista vain kirjaimen tai numeron, joka ilmaisi, minkä tapaisesta tapahtumasta tai väkivallasta kulloinkin oli kysymys. Apukorttimenetelemään perustuva vaihtoehtoinen kysymyssarja, jossa tapahtumat on luokiteltu lievimmästä kaikkein karkeimpiin ja arkaluonteisimpiin, näyttääkin tämän tapaisien kysymysten kohdalla johtavan paremmin tulokseen kuin suullisesti esitetyt kysymykset. Haastateltavan kannalta tuntuu olevan helpompi ratkaisu

mainita vaihtoehtokortista vain esim. kirjain H (= aviopuolison taholta tapahtunut väkivalta) kuin mainita asia suullisesti tai keskustella siitä.

Kanadalaisten arvion mukaan Alkoholi ja väkivalta -tutkimuksen tulokset ovat haastattelututkimuksen osalta melko hyvät; katoprosentti oli noin 20. Lomakkeiden alustava tarkastelu jo osoittaa, että tutkimus paljastaa paljon aikaisemmin tunnistamatonta väkivaltaa. Tämä koskee myös henkistä, uhkaukseen perustuvaa väkivaltaa, jota lienee tutkittu vähemmän. Voimakas uhkaus, joko aseella uhaten tai päällekkarkauksen muodossa, saattaa käytännössä kuitenkin olla erittäin tehokas väkivallan muoto, jolla on mahdollista murtaa uhatun vastarinta ja ehkäistä puolustautumisen mahdollisuudet.

Niin aggressioiden syntyyn, kasvuun kuin purkautumiseenkin liittyvät taustatekijät ovat mielenkiintoisia ja vaativia haasteita tutkijalle. Yhteenvetona voisi mainita, että Alkoholi ja väkivalta -tutkimus on monessa suhteessa ainoalaatuinen ja pyrkii mittaamaan alkoholin käyttöä ja väkivaltaa kokonaisvaltaisemmin ja laajapohjaisemmin aineiston valossa kuin aikaisemmat vastaavat tutkimukset.

Alkoholin negatiivisten vaikutusten lisäksi pyritään juomistilanteiden kartoituksessa mittaamaan myös alkoholin myönteisiä puolia kuten ihmisen kokemaa mielihyvää, kommunikaation helpotumista ja yleistä veljeydentunteen heräämistä.

Kirjallisuus

Pöysä, Toivo & Simpura, Jussi: Tehdäänpä tutkimus II. Alkoholipolitiikka 42 (2): 85—93, 1977

Simpura, Jussi: Tehdäänpä tutkimus I. Alkoholipolitiikka 42 (1): 11—18, 1977.

Alkoholipolitiikka Vol. 43: 264—267, 1978